

Trestní právo (hmotné a procesní) **v evropském prostředí**

přednáška 10

prof. JUDr. V. Kratochvíl

Prameny: viz program přednášek

I.

Trestní právo hmotné a trestní právo
procesní - **odvětví vnitrostátního práva**

ČR

jejich vztah

- **vnitrostátní (národní) právo:**
 - právo tvořené státem, státním suverénem (jeho zákonodárným orgánem), **platné:**
 - **na jeho území pro jeho občany a obyvatele, jakož i pro cizince;**
 - např. dopravní nehoda Rakušana způsobená jím v Mikulově, s následky na životě jiného... (trestní odpovědnost podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. /TrZ/, místní působnost § 4 odst. 1 – z. teritoriality)
 - **mimo jeho území i pro jeho občany a obyvatele;**
 - např. dopravní nehoda Čecha způsobená jím ve Vídni, s následky na životě jiného... (trestní odpovědnost podle § 6 TrZ - z. personality aktivní)
 - podle předmětu právní úpravy se vnitrostátní právo diferencuje na **právní odvětví**:
 - p. ústavní, správní, finanční, občanské, obchodní, rodinné, trestní aj.
 - podle metody právní úpravy na **právo**:
 - **veřejné** (princip *subordinace* subjektu právního vztahu jinému subjektu tohoto vztahu: občan vůči státu); např. ústavní, správní, trestní ...
 - **soukromé** (princip *ekvivalence* subjektů); např. právo občanské ...
 - právo obsažené v **zákonech** a jiných obecně závazných normativních právních aktech; Ústava, Listina základních práv a svobod, občanský zákoník, trestní zákon (§ 110 TrZ), trestní řád, přestupkový zákon aj.

- *Trestní právo **hmotné** (TPH) v objektivním smyslu:*
- odvětví veřejného práva ČR
 - chrání vybrané individuální a společenské zájmy a vztahy před společensky nejvíce škodlivými útoky fyzických osob na ně, tj. před *trestnými činy* (přečiny a zločiny) a *proviněními*;
 - systém právních norem regulujících:
 - vznik, změnu a zánik ochranných *trestněprávních* vztahů mezi *pachatelem* (subjektem) trestného činu, provinění a *státem* (TPHVzt)
 - SubjektTČ===(obsah: pr.+pov.)===ObjektTČ===(obsah: pr.+pov.)===STÁT
 - např. vznik – spácháním TČ; zánik – promlčením trestní odpovědnosti, trestu ...
 - vymezujících základy trestní odpovědnosti, tedy *trestný čin a provinění*, a právní následky základů trestní odpovědnosti (tj. trestných činů a provinění), tj. trestní sankce (tresty, ochranná opatření a opatření);
- *Trestní právo **hmotné** v subjektivním smyslu (=obsah TPHVztahů)*
 - trestním zákonem daná míra možností jednání subjektů trestněprávního vztahu
 - tj. **pachatele** trestného činu a **státu**
 - pachatelovo právo na spravedlivou trestní sankci ...
 - právo (i povinnost) státu uložit a vyžadovat po pachateli podrobení se této sankci ...

- *Trestní právo procesní* (TPP) v objektivním smyslu
- odvětví veřejného práva ČR
 - upravující trestní řízení, za účelem ochrany vybraných individuálních a společenských zájmů a vztahů před společensky nejvíce škodlivými útoky fyzických osob na ně, tj. trestnými činy a proviněními;
 - systém právních norem regulujících vznik, změnu a zánik ochranných *trestněprocesních* vztahů (TPPVzt) mezi osobou proti níž se vede trestní řízení (obviněným z trestného činu) a orgánem činným v trestním řízení (OČTŘ)
 - Obviněný===(obsah:pr.+pov.)===SKUTEK===(obsah:pr.+pov.)===OČTŘ
 - např. vznik - § 160/1, 2 tr. ř. („sdělení“ obvinění); zánik - § 226/a tr. ř. (zproštění obžaloby);
- *Trestní právo procesní* v subjektivním smyslu (=obsah TPPVztahů)
 - trestním řádem daná míra možností jednání subjektů trestněprocesního vztahu
 - např. **obviněného z trestného činu a policejního orgánu**
 - procesní práva obviněného, např. na spravedlivý proces ... § 33 tr. ř.
 - práva (i povinnosti) orgánů činných v trestním řízení vůči obviněnému, sledující naplnění účelu trestního řízení (§ 1, § 2/5 tr. ř.);

- **Vztahy: TPH + TPP**
- TPH a TPP jsou dvě **relativně samostatná** právní odvětví
 - např. trestní řízení skončené zprošťujícím rozsudkem, protože skutek se nestal, tedy ani trestný čin, proběhlo bez toho, že by tu byl od počátku hmotněprávní důvod – spáchaný TČ – TPP reálně fungující bez TPH ekvivalentu;
 - např. spáchaný trestný čin, jehož pachatele by bylo možno odsoudit, nikdy nevyšel najevo – TPH virtuálně fungující bez TPP ekvivalentu;
- TPH a TPP jsou zároveň úzce propojeny - „**spojité nádoby**“ - jedno bez druhého by jen obtížně obhájilo svoji reálnou existenci
 - trestný čin, provinění lze jako takové právně „diagnostikovat“ a jejich pachatele za ně postihnout trestem, trestním opatřením jen cestou trestního řízení, nikoliv cestou bezprostřední aplikace TPH (svépomocí); na rozdíl např. od občanského práva ...
- vzdor své relativní samostatnosti, nezávislosti jednoho na druhém nemůže reálně TPH fungovat bez TPP a naopak

II.

Mezinárodní právo **veřejné**

Mezinárodní právo **soukromé**

a

Mezinárodní právo **trestní**

Mezinárodní **trestní** právo

- *Mezinárodní právo* **veřejné** (MPV)
- *Mezinárodní právo* **soukromé** (MPS)
 - mezinárodní právo **veřejné** vzniká *dohodou* více států:
 - zajišťuje mírovou koexistenci a plynulý vývoj **mezinárodního společenství**
 - právo obsažené především v **mezinárodních smlouvách** (bilaterálních, multilaterálních);
 - mezinárodní právo **soukromé** (MPS) je nutno **odlišovat**, coby součást **vnitrostátního práva**, od MPV:
 - obsahuje především tzv. **kolizní právní normy** upravující hlediska platná pro výběr právního řádu, podle kterého se bude řídit určitý vztah s **mezinárodním prvkem** ...
 - dále obsahuje právní normy upravující **osobní a majetkové postavení cizinců v ČR** ...
 - řeší vztahy práva vnitrostátního a jiných zahraničních (vnitrostátních) právních řádů;
 - **např.** českého a rakouského rodinného práva v případě uzavírání manželství ...
 - právo obsažené v **zák. č. 97/1963 Sb.**, o mezinárodním právu soukromém a procesním, v **zák. č. 326/1999 Sb.**, o pobytu cizinců na území ČR

- **Mezinárodní právo *trestní* (MPT):**
- dopadá na trestání fyzických osob - **jednotlivců**, kteří spáchali činy, jejichž postih vyžaduje mezinárodní spolupráci ...
 - **rozlišuje se:**
 - MPT smluvní povahy založené na ***nepřímém*** donucení potenciálních pachatelů;
 - vyžaduje ***harmonizaci*** vnitrostátních trestních zákonodárství:
 - zavazuje smluvní státy ke stanovení trestnosti určitých činů ve vnitrostátním právu (kriminalizace) a
 - k vytvoření právních předpokladů pro jejich postih podle něj (jurisdikce), popř. k umožnění extradice a dalších forem právní pomoci mezi státy;
 - **např.** mezinárodní „Úmluvy o bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku“ ze 70. let XX. st. a §§ 290 – 292 TrZ, nebo dohody o právní pomoci ve věcech trestních, kupř. „Evropská úmluva o vydávání č. 549/1992 a její dva Dodatkové protokoly...“ aj.
 - MPT založené na ***přímém*** donucení pachatelů;
 - trestnost jejich činů plyne ***přímo*** z pravidel obecného mezinárodního práva (MP), bez ohledu na to, zda jde zároveň o trestný čin podle vnitrostátního práva každého státu;
 - ***zločiny podle MP***, spáchané jednotlivci jednajícími v úředním postavení či se souhlasem státu (individuální trestní odpovědnost), postihované vnitrostátními soudy nebo mezinárodními trestními soudy (ad hoc, nebo stálým; viz kupř. Statut stálého Mezinárodního trestního soudu (1998) – zločiny genocidia, proti lidskosti, válečné zločiny ...)
 - některé prameny zde používají termín: „mezinárodní trestní právo“ (MTP)
- ***Vztahy:***
- **MPT/MTP je součástí MPV (mezinárodního práva veřejného)**

III.

Trestní právo **mezinárodní**

a

Mezinárodní právo **trestní**

Mezinárodní **trestní** právo

*Trestní právo **mezinárodní** (TPM):*

trestní právo mezinárodní je tvořeno právními normami **vnitrostátního** práva, dopadajícími na kriminalitu s *mezinárodním prvkem*, z aspektu hmotného a procesního práva rozlišuje se:

*Trestní právo mezinárodní **hmotné**:*

- normy upravující jednostranně především prostorovou (místní) působnost trestních zákonů států vzhledem k zahraničí; dále též kriminalizující určité typy činů jako trestných v souladu s MP závazky státu (viz výše harmonizace)
 - např. §§ 4 – 8 TrZ (zásady teritoriality, registrace, aktivní personality, ochrany, univerzality), viz též §§ 9 – 10 TrZ; příklady viz shora ... Mikulov ... Vídeň
 - např. §§ 290 – 292, §§ 262 – 267 TrZ

*Trestní právo mezinárodní **procesní**:*

- normy upravující subsidiárně (§ 375 tr. ř., nestanoví-li mezinárodní smlouva jinak) mezinárodní právní pomoc v trestních věcech
- hlava XXV. tr. ř. (Právní styk s cizinou) ve znění z. č. 539/2004, 457/2008 - „euronovely“ zavádějící vedle tradičních institutů (extradice, dožádání) i nové „evropskoprávní“:
 - evropský zatýkací rozkaz ...
 - přeshraniční pronásledování, sledování, odposlech
 - společný vyšetřovací tým, dočasné předání ... aj.
 - připravován je samostatný zákon o právním styku s cizinou ve věcech trestních

trestní právo mezinárodní (hmotné a procesní)
musí být vnitrostátním provedením mezinárodního
práva trestního (založeného na *nepřímém* donucení),
nemusí být provedením mezinárodního trestního práva

Vztahy:

- mezi **TPM** a **MPT/MTP** jsou stejné, jako vztahy mezi **vnitrostátním** trestním právem (hmotným a procesním) a **mezinárodním** právem veřejným, navíc obohacené o prvek mezinárodní ...
- vztah vnitrostátního trestního práva (hmotného a procesního) a mezinárodního práva veřejného řeší:
 - **čl. 10 Ústavy ČR**
 - „Vyhlášené mezinárodní smlouvy (MS), k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu (ČR); stanoví-li MS něco jiného než zákon, použije se MS.“
 - jde o **monistické** pojetí vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva, s **primátem mezinárodního práva** projevující se v:
 - **aplikační přednosti** MS před vnitrostátním zákonem, stanoví-li tato MS něco jiného než zákon, aniž by byla dotčena platnost tohoto zákona;
 - např. v trestním řízení nelze trestní stíhání zahajovat, nebo zahájené trestní stíhání je nutno zastavit, vede-li se pro skutek, za který již byl obviněný postížen jako za přešupek, aniž bylo toto pravomocné rozhodnutí o přešupeku zrušeno; § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř., čl. 10 Ústavy ČR a **přímá aplikace** čl. 4 Dodatkového protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o lidských právech a základních svobodách, protože trestní řád povinnost v těchto případech trestně nestíhat nestanoví obligatorně, na rozdíl od citovaného Protokolu („...který tak stanoví něco jiného) – **zásada ne bis in idem** (nikoli dvakrát v téže věci);
 - vyhlášené ... atd. mezinárodní smlouvy **nejsou pramenem vnitrostátního práva**, ale jen **součástí** právního řádu ČR;
 - nadále **zůstávají pramenem mezinárodního práva** a jako takové podléhají zvláštnostem jejich výkladu (viz Vídeňská úmluva o mezinárodním právu smluvním, §§ 31 – 33, č. 15/1998 Sb. z.);

IV.

Evropské **právo** (komunitární a unijní)

PŘED přijetím

Lisabonské reformní smlouvy (LRS)

ve vztahu k vnitrostátnímu právu

- **Evropské právo:**

- neboli právo *Evropské unie (trojpilířové architektury)*, jako specifický, svébytný jev **odlišný** od národního práva členských států, jakož i od právních aktů jiných evropských integračních seskupení; např. Rady Evropy, a odlišný od mezinárodního práva (veřejného);
- tzv. **„třetí druh práva“**, na rozdíl od práva národního a mezinárodního
 - jemuž členské státy EU přizpůsobují své vnitrostátní právo;
 - bylo/je prostředkem harmonizace práva na úrovni ES = členské státy (vertikála), dále na úrovni EU = členské státy (horizontála), jakož i mezi členskými státy navzájem (horizontála)
 - rozlišovalo se:
 - evropské **komunitární** právo:
 - **I. pilíř Smlouvy o ES** – společný trh, hospodářská a měnová unie, mělo *nadnárodní*, nadstátní, supranacionální povahu;
 - evropské **unijní** právo:
 - **II. pilíř Smlouvy o EU** – společná zahraniční a bezpečnostní politika,
 - **III. pilíř Smlouvy o EU** – policejní a justiční spolupráce v trestních věcech, mělo *mezinárodní*, mezivládní charakter;

Vztahy:

- evropské právo **komunitární** bylo a je kategorií zcela svébytnou (*sui generis*);
- evropské právo **unijní** mělo blízko ke klasickému *mezinárodnímu právu veřejnému*;
- jejich vzájemný vztah byl „vztahem“ svým způsobem „**míjejících**“ se kategorií co do jejich *cílů* (tj. politik, k nimž směřovaly: I., + II., III. pilíř) a *metod* jejich naplňování, **při patrné tendenci k posilování komunitární povahy evropského práva jako celku**:
 - „de lege lata“ (viz rozh. Evropského soudního dvora /ESD/ z 13. 9. 2005, C-176/03, o zrušení rámcového rozhodnutí Rady EU č. 2003/80/SVV ze dne 27. 1. 2003, o trestněprávní ochraně životního prostředí, s tím, že danou otázku má upravit směrnice – tj. právní akt I. pilíře Smlouvy o ES; dále viz rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV zrušené ESD a směrnicí EP a Rady EU 2005/35/ES – obojí se týkající ochrany životního prostředí před znečišťováním z lodí ...)
 - „de lege ferenda“ (*Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 /SÚE/ – čl. I-6 /primát unijního práva před právem členských států/ a zamýšlené budoucí zrušení trojpilířové architektury EU; Lisabonská reformní smlouva – 2007/2008 /2009, krácející „ve šlépějích“ SUE*)
- **vnitrostátní** právo a **evropské** právo:
 - jejich vztah se odvíjel od toho, zda šlo o poměr vnitrostátního práva a **komunitárního** práva, nebo o poměr vnitrostátního práva a **unijního** práva;
 - v prvém případě:
 - díky supranacionalitě (některých právních aktů I. pilíře) a jeho přednosti (primátu) před vnitrostátním právem bylo komunitární právo přímo aplikovatelné v členském státě;
 - viz *nařízení* podle čl. 249 Smlouvy o ES
 - v druhém případě:
 - právní akty II. a zejm. III. pilíře, postrádající supranacionalitu ..., nemají přímý účinek v členském státě;
 - viz *rámcová rozhodnutí* III. pilíře podle čl. 34/2, b) Smlouvy o EU

V.

Evropské **právo** (komunitární a unijní)

PO přijetí

Lisabonské reformní smlouvy

ve vztahu k vnitrostátnímu právu

- **Vznik a krátká historie Lisabonské reformní smlouvy (Smluv)**
- Evropská rada - zasedání 21. a 22. 6. 2007 - dohoda na svolání mezivládní konference s cílem vypracovat smlouvu, kterou se pozmění stávající Smlouvy (SEU a SES) za účelem posílení efektivity a demokratické legitimacy rozšířené Unie, jakož i soudržnosti její vnější činnosti;
- mezivládní konference pracovala v souladu s podrobně vymezeným mandátem, schváleným Evropskou radou;
- Portugalsko jako předsednická země zahájilo mezivládní konferenci 23. 7. 2007;
- práce na úpravě SEU a SES v podobě **Lisabonské reformní smlouvy** měly zároveň zohlednit závěry mezivládní konference z června roku 2004, na níž byl s malými změnami přijat text dnes již „mrtvé“ Smlouvy o Ústavě pro Evropu;
- mezivládní konference měla za úkol dokončit svou práci nejpozději do 31. 12. 2007, měl-li být dostatek času na ratifikační proces, jemuž by se měla podrobit výsledná, tj. Lisabonská reformní smlouva ještě před volbami do Evropského parlamentu v roce 2009;

- V druhé polovině roku 2009 byl aktuální stav procesu ratifikace *Lisabonské reformní smlouvy*, která vzešla ze shora naznačených zdrojů a jednání, následující:
 - Před ratifikací stálo *Irsko*, *Německo* a *Česká republika*.
 - **Irové** šli znovu k hlasovacím urnám 2. 10. 2009, což bylo oficiální datum druhého irského referenda o *Lisabonské reformní smlouvě*. Irská vláda navíc zveřejnila Bílou knihu, ve které vysvětlila, jaké změny ve fungování EU Smlouva přinese a jaké právně závazné záruky a garance si Irsko zajistilo. Tento dokument měl občanům Irska Smlouvu objasnit a pomoci jim lépe ji pochopit. Irské referendum Smlouvu přijalo.
 - V **Německu** *Lisabonskou reformní smlouvu* posoudil Ústavní soud a potvrdil její slučitelnost s německou ústavou. Soud také prohlásil, že poslední krok ratifikace je třeba odložit, dokud nebude přijat doprovodný německý zákon o právu parlamentu na spoluúčast. O tomto zákonu se mělo jednat a hlasovat v obou komorách německého parlamentu na podzim roku 2009.
 - V **České republice**, dne 18. 2. 2009 vyslovila Poslanecká sněmovna poměrem hlasů 125 pro, 61 proti souhlas s ratifikací *Lisabonské reformní smlouvy*. V květnu, 6. 5. 2009, vyslovil souhlas s touto smlouvou i Senát poměrem hlasů 54 pro, 20 proti. Svůj podpis pod *Lisabonskou reformní smlouvu* zvažoval prezident republiky, vyčkáváje osudu jeho „opt-outu“ k LZPEU.
 - Po tomto podpisu se stala Lisabonská reformní smlouva právně platnou dnem
 - **1. 12. 2009**, stejně jako Listina základních práv EU.
-

- **Podstata některých změn zaváděných LRS**
- **změny původních SEU a SES v podobě samotné LRS z podstatné části přebírají dosavadní obsah SÚE: viz i bod VII.**
 - dosavadní **ústavní koncepce** (ve smyslu SÚE), spočívající ve zrušení všech stávajících, zejm. zakládajících smluv a jejich nahrazení jediným textem nazvaným „Ústava“ (SÚE), **se opouští**;
 - LRSmlouvou změněná SEU podrží dosavadní název („SEU“), toutéž smlouvou reformovaná SES bude nazvána *Smlouvou o fungování Unie* („SFU“) /resp. Smlouvou o fungování Evropské unie („SFEU“);
 - obě reformované smlouvy budou smlouvami, na nichž je založena **EU**, která bude mít **jednotnou právní subjektivitu**, **EU nahradí Společenství** a bude jeho **nástupkyní**;
 - „Konference potvrzuje, že skutečnost, že Evropská unie má právní subjektivitu, Unii v žádném případě neopravňuje k přijímání právních předpisů nebo k jednání v oblastech **mimo** pravomoci, které byly Unii svěřeny členskými státy ve Smlouvách.“
 - „SEU“ a „SFEU“ **nebudou mít ústavní charakter**, nebude používán výraz „ústava“, vypouštějí se termíny „zákon“, „rámcový zákon“, naopak se zachovají stávající názvy právních aktů: „**nařízení**“, „**směrnice**“ a „**rozhodnutí**“;
 - stran **přednosti** práva EU před právem členských zemí bude s odkazem na dosavadní judikaturu Soudního dvora ES přijato prohlášení:
 - „Konference připomíná, že v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora Evropské unie mají Smlouvy a právo přijímané Unií na základě Smluv **přednost** před právem členských států, za podmínek stanovených touto judikaturou.“

- postavení **Listiny základních práv EU (LZPEU)**, jejíž znění do těchto smluv **nebude** zahrnuto, plyne z prohlášení: viz bod VII.
 - *Listina, jež je právně závazná, potvrzuje základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a práva vyplývající z ústavních tradic společných členským státům.*
 - *Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly vymezené Smlouvami.“*
- bude zvláště stanovena právně závazná hodnota - status a oblast působnosti této Listiny;
- Unie konstatuje svůj závazek **uznat** práva, svobody a zásady obsažené v Listině a závazek **přistoupit** k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.
- přistoupení EU k EÚLPZS má garantovat jednotlivci právo individuální stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva proti aktům orgánů Unie.
- Unie **poskytuje** svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, při respektování základních práv a různých právních systémů a tradic členských států.

- změny se dále týkají mechanismu **v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech**, který členskými státy nově umožní pokračovat v další práci na určitém (právním) aktu, zatímco jiným umožní se na tom nadále neúčastnit: **posílená spolupráce**
 - Pokud se člen Rady domnívá, že by se návrh směrnice podle [čl. III-271 odst. 2, čl. III-271 odst. 1 nebo 2, dotkl základních aspektů jeho systému trestního soudnictví, může požádat, aby se záležitostmi zabývala Evropská rada. V takovém případě se řádný legislativní postup pozastaví. Po projednání, a pokud bylo dosaženo konsensu, Evropská rada do čtyř měsíců od tohoto pozastavení vrátí návrh zpět Radě, která ukončí pozastavení řádného legislativního postupu. V případě, že nedojde k dohodě, a pokud si alespoň **devět** členských států **přeje** navázat **posílenou spolupráci** na základě dotčeného návrhu směrnice, oznámí to ve stejné časové lhůtě Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. V takovém případě se povolení k **zavedení posílené spolupráce** podle [čl. I-44 odst. 2 a čl. III-419 odst. 1] považuje za udělené a použije se ustanovení o posílené spolupráci.
 - v rámci základních zásad týkajících se pravomocí bude stanoveno, že Unie jedná pouze v mezích **pravomocí svěřených** jí v „SEU“ a „SFEU“ členskými státy;
 - v rámci ustanovení o demokratických zásadách se zavede **posílený kontrolní mechanismus subsidiarity**
 - proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie může Rada nařízením vytvořit z Eurojustu **Úřad evropského veřejného žalobce**
-

Vztahy:

- rozdíly mezi dosavadním evropským právem **komunitárním** jako kategorií zcela *svébytnou (sui generis)* a evropským právem **unijním**, obojí spojeno s trojpilířovou architekturou ES/EU, se v důsledku jejího zrušení LRS **stírají ve prospěch komunitarizačních tendencí**;
 - (Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 /SÚE/ – čl. I-6 /primát unijního práva před právem členských států/ a zamýšlené budoucí zrušení trojpilířové architektury EU; Lisabonská reformní smlouva – 2007/2008/2009, kráčejíci „ve šlépějích“ SÚE)
- **vnitrostátní** právo a **evropské** právo:
 - jejich vztah se odvíjí od poměru **vnitrostátního** práva a v důsledku LRS posilujícího práva **komunitárního**;
 - díky komunitární supranacionalitě evropského práva a jeho přednosti (primátu) před vnitrostátním právem bude toto právo podle povahy jeho sekundárních pramenů přímo aplikovatelné v členském státě;

VI.
Evropské **trestní** právo

- **Evropské trestní právo (ETP):**
 - soubor norem (právních aktů) různé právní povahy (primární, sekundární), přijatých jak orgány členských států, tak orgány (institucemi) Evropské unie s legislativní pravomocí (původní i přenesenou);
 - dotýkajících se vnitrostátních (národních) trestněprávních systémů členských států EU, nebo směřujících k postupnému vytváření trestněprávního systému samotné EU, a to (i) supranacionální povahy;
 - umožňujících reakci na činy soudně trestné (trestné činy), tj. činy kriminální povahy;
 - **dělí se** na:

- **Trestní právo evropské (vnitrostátní, evropeizované)(TPE):**
 - je kategorií národní (vnitrostátní), tedy výsledek procesu
 - **nikoliv „poevropštění“** (tj. v nadsázce řečeno „znásilnění“ národního práva... právem evropským ..., k němuž snadno může dojít, popř. dochází i pouhým „opisováním“ či přepisováním sekundárních pramenů (unijního) práva do vnitrostátních obecně závazných právních aktů členského státu)
 - např. doslovné převzetí rámcového rozhodnutí do transformačního a implementačního vnitrostátního zákona ...
 - **nýbrž výsledek procesu „evropeizace“** národních trestních práv členských států EU, tzn. jejich vertikální harmonizace s komunitárním právem ES, jakož i horizontální harmonizace s unijním právem EU, včetně vzájemné harmonizace trestních práv členských států, zohledňující specifika národních trestních práv;
 - např. rámcové rozhodnutí Rady EU **o boji proti terorismu** č. 2002/475/JVV a § 311 TrZ obsahující skutkovou podstatu trestného činu „teroristického útoku“, implementovanou do TPH ČR zákonem č. 537/2004 Sb. z.
 - např. rámcové rozhodnutí Rady EU **o evropském zatýkacím rozkazu** a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy č. 2002/584/JVV a § 403 a n. tr. ř., ve znění implementačních novel č. 539/2004, č. 457/2008 Sb.

- **Evropské právo trestní (supranacionální) (EPT):**
 - mělo by být (bude) samostatnou, a to *nadstátní, nadnárodní (supranacionální)* kategorií, tzn. výsledkem
 - právo tvorby unijních institucí; tu je ovšem třeba podtrhnout, že nikoliv nezávislé na vlivu trestněprávních tradic, principů atd. členských států Unie ;
 - např. „de lege lata“ nahrazení trestněprávní unijní ochrany životního prostředí namísto cestou rámcového rozhodnutí REU, směrnicí ... (viz shora)
 - „de lege ferenda“ viz už přístupy SÚE – tendence ke komunitarizaci ...
 - např. podle čl. III-270 odst. 1 písm. a) SÚE měl stanovit *evropský zákon* (obdoba dnešního *nařízení*) opatření, která mají za cíl stanovit pravidla a postupy pro zajištění uznávání všech forem rozsudků ... v celé Unii;
 - v tomtéž v zásadě pokračuje LRS;

Vztahy:

- obě „trestní práva“ Evropy (TPE a EPT) se k sobě chovají *podobně*, jako „*trestní právo mezinárodní*“ a „*mezinárodní právo trestní*“
- tu i tam jde o citlivý problém nedotknutelnosti či omezeného vzdání se suverenity členského státu v otázce trestní jurisdikce ...

VII.

Některé projekty v oblasti evropského trestního práva

- **Corpus Juris – 2000 (CJ)**
- Vznik a krátká historie
- CJ obsahuje trestněprávní úpravu na ochranu **finančních zájmů EU**;
- CJ jak normový soubor je pouze návrhem, který (dosud) **nenabyl platnosti**;
- první verze z r. **1997** se stala předmětem diskusí a úvah mezi teoretiky a praktiky z celé Evropy;
- 4. – 6. března **1999** (Trier) evropské kolokvium: „Corpus Juris jako základ evropského trestního práva.“
- dosaženo shody o základních principech, jež jsou charakteristické pro všechny evropské trestněprávní systémy;
- následovala verze z roku 1999 - **2000** (Florence)

• Základní zásady CJ 2000

- **tradiční** principy (základní zásady) trestního práva hmotného a trestního práva procesního jsou uvedeny v bodu I CJ:
 - zásady ***zákazu retroaktivity*** a ***zákazu analogie legis*** (obojí k tíži pachatele);
 - zásada ***criminalia sunt restringenda*** (trestní zákony se vykládají restriktivně, tj. zúženě);
 - zásady ***individuální trestní odpovědnosti*** a zásada ***proporcionality trestů***;
 - zásada ***práva na (zákonného) soudce*** (princip soudní záruky);
- **nové** principy CJ:
 - zásada ***ne bis in idem*** v kontextu evropského principu teritoriality;
 - zásada ***kontradiktornosti trestního řízení***;
 - zásada ***trestní odpovědnosti právnických osob***;

- **Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 (SÚE)**
- **Vznik a krátká historie**
 - budoucí základní (ústavní) právní dokument Evropské unie, přijatý mezivládní konferencí v červnu roku 2004;
 - v případě jeho platnosti **by nahradil** bývalé zakládající smlouvy (*Smlouva o založení Evropského společenství /Římská smlouva/* I. pilíř komunitární /volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu/, **1958 – SES**, ve znění všech změn a doplňků; *Smlouva o Evropské unii /Maastricht/* II. pilíř mezivládní /společná zahraniční a bezpečnostní politika/, III. pilíř mezivládní /policejní a soudní spolupráce v trestních věcech/, **1993 – SEU**, ve znění změn a doplňků /**Amsterdam – 1999, Nice - 2003**);
 - zakládal **právní subjektivitu EU**, která koordinuje politiky členských států a vykonává komunitárním způsobem pravomoci, které jí členské státy svěřují;
 - **SÚE neprošla požadovaným ratifikačním procesem, nenabyla tedy platnosti;**

- **Základní (trestněprávní) zásady SÚE**
- čl. I-5 odst. 2 - zásada *loajální spolupráce* Unie a členských států; trestněprávní rozměr této zásady může mít různé podoby; jako příklad lze uvést ustanovení SÚE o *sdílených pravomocích* (čl. I-14 odst. 2 písm. j));
- čl. I-9 odst. 3 - *obecné zásady práva* Unie, tvořené základními právy garantovanými Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách a též vyplývajícími z ústavních tradic společných členským státům EU;
- čl. I-11 odst. 1 - zásady *svěření pravomocí, subsidiarity a proporcionality* klíčové z trestněprávního hlediska;
- čl. I-12 odst. 2 - zásada *pravomoci sdílené*, způsob jejího výkonu členskými státy a Unií v prostoru svobody, bezpečnosti a práva;
- čl. III-257 odst. 3 - zásada *prevence trestné činnosti; koordinace a spolupráce mezi policejními a soudními orgány; zásady vzájemného uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech*, jakož i *sbližování předpisů trestního práva*, v případě nutnosti a ve vymezených oblastech; viz též čl. III-258, čl. III-272, čl. III-270 odst. 1, 2 a čl. III-27;
- čl. III-270 odst. 2 písm. a) - zásada *vzájemné přípustnost důkazů* mezi členskými státy, potřebná v nezbytném rozsahu pro usnadnění (zásady) vzájemného uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech;

- **Základní (trestněprávní) zásady LZPEU:**
 - čl. II-80 - zásada *rovnosti před zákonem*, zasahující jak do trestního práva *procesního*, tak i *hmotného*;
 - čl. II-64 - zásada *humánnosti trestů*;
 - čl. II-65 odst. 1, 2 - zásada *zákaz otroctví a nucené práce*;
 - čl. II-107 - zásada *účinné právní ochrany před soudem, tj. i trestním*, jakož i *spravedlivého trestního procesu*;
 - čl. II-108 - zásady *presumpce nevinny a práva na obhajobu*;
 - čl. II-109 odst. 1, 2 - zásady *nullum crimen nulla poena sine lege praevia* (žádný trestný čin, žádný trest bez předcházejícího zákona, zákaz retroaktivity k tíži pachatele), včetně *výjimek z nich*;
 - čl. II-109 odst. 3 - zásada *přiměřenosti* výše trestu *trestnému činu*;
 - čl. II-110 - zásada *ne bis in idem* (zákaz dvojího trestního stíhání nebo potrestání za stejný trestný čin, za nějž byl již pachatel v Unii odsouzen nebo osvobozen);

